

№ 133: ДОЧЕКАТИСЯ ВОСКРЕСІННЯ

Воскресіння Христа і наше воскресіння

ПЕТРО БАЛОГ

30 БЕРЕЗНЯ 2026

Ян Провост, «Страшний суд» (фрагмент), бл. 1525 року

Ідея воскресіння до Христа

Питання про можливість воскресіння після смерті поставало вже в Старому Завіті. Пророк

Езекиїл у VI столітті до Христа писав: «Вивів мене Господь у дусі й поклав мене серед долини; долина ж та була повна костей. Обвів він мене навкруги них, і ось було їх дуже багато по долині, і всі вони були пресухі. І промовив до мене: “Сину чоловічий! Чи оживуть ці кості?” Я відповів: “Господи Боже, ти знаєш”. Тоді сказав до мене: “Проречи над цими кістками й скажи до них: Ви, сухі кістки, слухайте слово Господнє! Так говорить Господь Бог до цих костей: Ось я введу в вас дух, і ви знов оживете. Я обкладу вас жилами, ви поростете тілом, я вкрию вас шкірою, введу в вас дух, і знову оживете, і зрозумієте, що я — Господь... Тому пророкуй і скажи їм: Так говорить Господь Бог: Ось я відчиню гроби ваші, і введу вас, мій народе, з гробів ваших, і приведу вас назад в Ізраїльську землю. І зрозумієте, що я — Господь, як відчиню ваші гроби та й введу вас, мій народе, з гробів ваших, і дам вам дух мій, і ви знову оживете, і я розміщу вас на землі вашій, і зрозумієте, що я — Господь; я сказав і зроблю це” — слово Господнє». (37, 1-6. 12-14).

Дещо пізніше, а саме два століття перед Христом, читаємо у II книзі Макавеїв таку історію: «Наступного дня вояки Юди прийшли, — саме тоді була на це крайня пора, — щоб зібрати трупи полеглих і поховати їх у батьківських гробах разом з родичами... і почали вони молитися, благаючи, щоб гріх, який стався, простився їм цілковито... бо якби він не надіявся, що полегли встануть (з мертвих), зайвим і смішним було б молитися за мертвих. При цьому мав він на увазі прекрасну нагороду для тих, що благочестиво вмирають, — що за свята й благочестива думка! Тому він і приніс жертву переблагання за мертвих, щоб вони звільнилися від гріха» (12, 39. 42. 44-46).

Ідея воскресіння богів була відома і в стародавніх релігіях Сходу: в Єгипті воскрес бог Осіріс, у Месопотамії — Тамуз, у Ханаані — Ваал... Здебільшого це були боги родючості. Однак старозавітна ідея воскресіння померлих пориває з природним циклом повернення до життя і залишає Богу владу над воскресінням, тобто над життям і смертю. Це завдяки Божій силі, Божій благодаті людина устане зі сну, тобто зі смерті, і повернеться до життя, тому що Бог Ізраїля є «Богом живих, а не мертвих».

Новий Завіт про Воскресіння Христове

Воскресіння Христа — центральний факт Нового Завіту, а стисліше — синоптичних Євангелій; він пояснює, Ким насправді є Ісус із Назарета і яким саме Він є Месією. Тому євангелісти готують читача до цього факту багатьма пророцтвами Ісуса про Його страждання та Воскресіння (пор. Мк 8, 31; 9, 31; 10, 34; Мт 16, 21; 17, 23; 20, 19; Лк 9, 22; 9, 44; 18, 33). Цікаво, що синоптики описують пророцтва Христа про Воскресіння як бентежні й незрозумілі

для слухачів: іноді Христа навіть переконували відмовитися від цієї ідеї (пор. Мт 16, 22).

Звідки таке несприйняття майбутнього Воскресіння? З одного боку, воно бралось з помилкового образу Месії, який мав би перемогти ворогів, а не сам пасти їхньою жертвою; а з другого, як підказують євангелісти Лука та Йоан, апостоли не розуміли, що старозавітні пророцтва про воскресіння стосуються Месії в першу чергу (пор. Лк 24, 25-27; Йн 20, 9). Тож смерть Ісуса Христа стала моментом розчарування для апостолів, і навіть пустий гріб не переконував їх (крім Йоана, який повірив при гробі, пор. Йн 20, 8). Лише явлення Воскреслого учням відкриває їхні очі; лише тоді вони починають вірити, що Христос — це саме Той, про кого говорили пророки.

Сцени явлення Воскреслого (христофанії) доволі хаотичні — на відміну від хронології страждань, яка в основному збігається у всіх євангелістів, хронологія зустрічей з Христом після Його Воскресіння у кожного автора своя. Біблійні джерела не дають змоги скласти точну хронологію явлень Воскреслого Христа. Головна мета всіх Євангелій, однак, полягає в тому, щоби показати, що Воскреслий Христос явився учням і що вони були цьому свідками; те ж, де це сталося і як, із погляду перших християн і авторів Євангелій було вже другорядним. Доказ цього — є проповідь апостолів після Воскресіння (чи то в Діяннях, чи то в посланнях): вони подають сам факт події, наголошують, що проповідники Воскресіння — це наочні свідки, та майже не згадують про обставини. Такий стиль проповіді традиційно називається керигмою.

Саме на керигму спирається христологія апостола Павла. Майже немає в його Посланнях згадок про слова земного Христа, про Його діяльність, про передпасхальний період. Усе концентрується на факті Воскресіння, яке, своєю чергою, пов'язане зі смертю на хресті. Христологія Павла виразно сотеріологічна, а тому ми «віруємо в того, хто воскресив із мертвих Ісуса, Господа нашого, що був виданий за гріхи наші і воскрес для нашого оправдання» (Рим 4, 24-25).

Єдина подія перед хрестом і Воскресінням, про яку часто згадує апостол, — це Тайна вечеря, де була встановлена Євхаристія (пор. 1 Кор 11, 23-26), однак Павло теж говорить про неї — слушно — в контексті пасхальної таємниці й нашого спасіння. Нічого дивного немає в такому підході: Павло є свідком Воскреслого Христа, якого він зустрів по дорозі до Дамаску (пор. Дн 9, 1-9), і ця подія стала центральною не лише в його особистому житті, а й у богослов'ї. Тому Павло прагне передати насамперед це своїм слухачам та читачам як основу віри, як надію на спасіння, як те, що сповнило старозавітні пророцтва: «Я бо вам передав найперше те, що й сам прийняв був: що Христос помер за наші гріхи згідно з Писанням; що був похований, що воскрес третього дня за Писанням» (1 Кор 15, 3-4).

Ідеться, звісно, у посланнях Павла і про Втіленого Сина Божого — наприклад, у христологічних гімнах. Він говорить про те, що Бог послав у цей світ Свого Сина, але все це з однією-єдиною метою: щоб викупити нас від гріха (пор. Гал 4, 4-5). А це відкуплення сталося на хресті і завершилося у Воскресінні. Згідно з апостолом Павлом, без хреста неможливе було б Воскресіння, а без Воскресіння смерть на хресті не мала б сенсу.

Можна сказати, що Павло тому «мовчить» про історичного Ісуса, що його не цікавить Христос як постать минулого, учитель доктрини чи великий чудотворець. Павла найбільше цікавлять — і він це постійно підкреслює — взаємини з Христом тепер і тут, життя «у Христі» сьогодні. Саме це дає спасіння, а не просто згадка минулого без активного й особистого «зодягнення у Христа». Звідси й ствердження: «Так що віднині по-людському ми не знаємо нікого. Коли ж і уявляли собі Христа по-людському, то його вже тепер так собі не уявляємо. Тому, коли хтось у Христі, той — нове створіння. Старе минуло, настало нове» (2 Кор 5, 16-17).

Не пустий гріб, отже, стає джерелом віри в Христа-Месію, а особиста зустріч із Ним після Воскресіння. Не має вже значення, чи факт Воскресіння належить до земної історії життя Ісуса, чи до позаземної — щодо цього тривають дискусії, а найближча до правди, скоріш за все, об'єднана версія. Зустріч із Воскреслим породила віру в Нього та в цьому світлі представила Христа в Євангеліях. Варто, однак, пам'ятати, що те, що кидає світло, тобто факт Воскресіння, не обов'язково важливіше за Того, на Кого це світло падає, тобто за Особу Христа.

Із погляду Нового Завіту Воскресіння — це колиска віри в Христа; однак із погляду теології, тобто глибшого бачення Святого Письма, набагато важливіше не те, що воскрес, а те, Хто воскрес. Не Воскресіння робить Христа Месією і Спасителем, а навпаки, Христос робить Своє Воскресіння спасительним. Особа Христа, Син Божий, утілений Бог, що особливо побачив євангеліст Йоан на дорозі богословських роздумів, є основою христології. Факт Воскресіння Христа впливає з факту Втілення. І для підтвердження цього не вистачить «*sola Scriptura*», адже новозавітна христологія повністю пасхальна, побудована на факті Воскресіння й написана в цьому світлі. Тут потрібна Традиція — другий і суттєвий стовп христології, який, власне, і розвинув розуміння того, Ким є Христос. Певною кульмінацією цього розвитку став Халкедонський собор.

Чим, отже, було Воскресіння Христа? Новий Завіт говорить, що Він «воскрес із мертвих» (пор. Мт 17, 9; 28, 7; Мк 9, 9; Лк 24, 46, а також Дн та Послання). Це важлива деталь, яка вплинула пізніше на богослов'я Воскресіння, особливо на Сході, де підкреслювали, що Христос воскрес не з гробу, у якому лежав і з якого вийшов, а з мертвих. Тобто повернувся до життя зі стану, в якому перебувають усі померлі, вийшов із пекла (шеолу) — адже саме там

перебувають усі після смерті. Однак Христос переможно вийшов із самого смертельного «дна», яке пережив до кінця, і ввійшов до вічного життя. Так Він відкрив дорогу до вічного життя тим, що в шеолі перебувають. Воскресіння Христа — це перехід не з гробу на землю, а з пекла на небо.

Воскресіння Христа — це перемога не лише над Його власною смертю, а над смертю взагалі. Як говорить апостол Павло: «Христос таки справді воскрес із мертвих, первісток померлих. Бо тому, що через чоловіка смерть, через чоловіка й воскресіння мертвих. Як бо в Адамі всі вмирають, так у Христі й оживуть усі. І кожний у своїм порядку: первісток — Христос, потім — Христові під час його приходу» (1 Кор 15, 20-23). Воскресіння Христа є також нашим воскресінням, воно вже почалося, але повністю проявиться і сповниться під час другого Його пришествия.

Згідно з авторами Нового Завіту, Воскресіння Христа — це найбільший і найвеличніший акт Бога Отця, котрий вириває Свого Сина зі смерті до життя. Варто додати, що, коли тут говориться про «життя», мається на увазі грецьке поняття «zoe», а не «bios», яке є звичайним земним життям кожного організму. Згідно з богословською та літургічною традицією, Воскресіння — це нове творіння, ще більш величне і значиме, ніж сотворіння світу.

Воскресіння людського тіла

Смерть — це розділення душі й тіла. Цю ідею християнство перейняло від древніх греків, адаптувавши її. Душа, яка є джерелом нашої особи, наших розуму і волі, може існувати самостійно, проте наша людськість — це душа і тіло. Звідси потреба у воскресінні тіла. Його можливість базується на всемогутності Бога Творця, який колись словом Своїм і силою Духа створив і оживив першу людину, а потім так само воскресить наше тіло, хоч би в якому фізичному стані воно перебувало. Неочевидність цього факту на рівні фізики чи біології робить його предметом віри. Тому наприкінці Символу віри, остаточно затвердженого 381 року на соборі в Константинополі, читаємо: «Очікую воскресіння мертвих і життя майбутнього віку. Амінь».

Наше воскресіння має ще один потужний біблійний аргумент, а водночас і взірець, а саме — Воскресіння Христа. Реальність Його воскресіння у тому самому тілі, яке Він мав до моменту смерті, ранні Отці Церкви постійно і ревно захищали від спроб одухотворити цей факт, надати йому уявного характеру чи взагалі відкинути його. Апостол Павло покликається саме на цей аргумент, говорячи про наше майбутнє воскресіння: «Коли ж про Христа проповідується, що

він воскрес із мертвих, як же ж деякі між вами кажуть, що нема воскресіння мертвих? Коли ж нема воскресіння мертвих, то і Христос не воскрес. А коли Христос не воскрес, то марна проповідь наша, то марна й віра ваша. І ми являємося неправдивими свідками Бога, бо свідчили проти Бога, що воскресив Христа, якого він не воскресив, якщо не воскреснуть мертві. Бо як не воскреснуть мертві, то і Христос не воскрес. А як Христос не воскрес, то марна віра ваша, — ви ще у гріхах ваших; отже, ті, що й померли у Христі, загинули. Коли ми надіємося на Христа лише в цьому житті, то ми — найнещасніші з усіх людей. Але ж Христос таки справді воскрес із мертвих, первісток померлих. Бо тому, що через чоловіка смерть, через чоловіка й воскресіння мертвих. Як бо в Адамі всі вмирають, так у Христі й оживуть усі. І кожний у своїм порядку: первісток — Христос, потім — Христові під час його приходу» (1 Кор 15, 12-23).

Без воскресіння тіла людська душа, навіть та, яка вже перебуває в радості небесній, залишається в стані очікування. Вона чекає саме свого тіла, а не якогось іншого, щоби після його воскресіння знову з ним поєднатися і стати тією самою людиною, якою Бог створив її. Воскресіння тіла, яке має знову поєднатися з душею — цей факт суттєво відрізняє християнство від багатьох інших релігій, які мали вчення про вічність душі, а тіло вважали радше в'язницею душі, яка має навіки зникнути після смерті людини. Християнство боронило воскресіння плоті, тому що боронило благість усього творіння — а водночас декларувало піклування Бога Творця про все сотворене, як духовне, так і матеріальне.

ПЕТРО БАЛОГ

30 БЕРЕЗНЯ 2026

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**